

**AZ ERDEI SZALONKA-MONITORING (*SCOLOPAX RUSTICOLA*, L., 1758)
2011. ÉVI TAVASZI IDŐSZAKÁNAK TAPASZTALATAI
EGY CSONGRÁD MEGYEI VADÁSZTERÜLETEN**

PAPPNÉ NAGYPÁL JUDIT

Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar
Állattudományi és Vadgazdálkodási Intézet
6800 Hódmezővásárhely, Andrásy u.15.
nagypalj@mgk.u-szeged.hu

Abstract: The experiences of woodcock (*Scolopax rusticola*) monitoring in the spring period of 2011 in a hunting area of Csongrád Country.

The European Commission has not found the legislation of woodcock-hunting, having centuries-old tradition in Hungary, adequate and condemned our country for the incorrect application of the Birds Directive. By creating and operating a national woodcock monitoring network, the Hungarian hunting organizations and national authorities try to obtain data based on observation and biometry, which can justify that the number of birds shot does not exceed 1% of the annual mortality. Different from the regulations in the directive and with the possibility of derogation, under strictly regulated conditions, on a selective basis a small number of woodcock harvest will be allowed. The samples were collected during the monitoring I carried the sexing and the body-size recording. The parameters were statistically processed. Average parameters: body weight 319.75 g (CV=8.11), body length 341.46 mm (CV=3.27), wings length 200.67 mm (CV=5.32), tail feathers length 92 mm (CV=3.90), beak length 71.77 mm-1 (CV=5.64), tarsus length 41.83 mm-1 (CV=5.33). 82% (23) of shot birds was male and merely 18% (5) was female. There are promising data with regard to monitoring, as it was the hunting in the reproduction period that the EU objected.

Kulcsszavak: erdei szalonka (*Scolopax rusticola*) monitoring, madárvédelmi irányelv, derogáció, testméret-felvétel

Keywords: monitoring of woodcock (*Scolopax rusticola*), bird protection governing principle, derogation, body-size recording

BEVEZETÉS

Az erdők királynőjének – ahogyan a magyar vadászok az erdei szalonkát nevezik – vadászata több évszázados múltra tekint vissza, ezért komoly hagyományokkal rendelkezik mind a magyar, mind az európai vadászéletben. Ferenc József Habsburg uralkodó egyik kedvenc vadja volt, amelyből – vadásznaplója szerint – összesen 897 darabot ejtett el. A szalonkára ismert vadászírók is szívesen vadásztak, könyveikben is számos fejezet tanúskodik arról, hogy a szalonka vadászata régi tradíció. Az erdei szalonkára a régmúltban sokan és sokféleképpen vadásztak: húzáson és hajtásban, de fogták léppel, hálóval és hurokkal is. Ez utóbbi elfogási módot a XX. század elején alkalmazták utoljára. Manapság kizárólag húzáson lőhető, hajtókkal vagy hajtó kutyákkal történő vadászata tiltott (SÁRKÁNY, VALLUS, 1971).

Az Európai Unióban a Madárvédelmi Irányelv tartalmazza azokat az előírásokat, amelyek alapján valamennyi tagállamnak biztosítani kell a vadon élő madarak állományainak fennmaradását. Az irányelv – egyebek mellett – általános szabályként rögzíti, hogy „a vonuló fajok nem vadászhatóak a szaporodásuk időszakában, vagy a fiókanevelési területükre történő visszatérésük során” (7. cikk 4. bek.), (SZEMETHY ÉS MTSAI, 2010).

Az általános érvényű tilalmaktól az egyes tagországok csak kivételes, indokolt esetben térhetnek el. A derogációk olyan kivételek, amelyek a tilalmak alkalmazása során bizonyos rugalmasságot engednek meg. Erre azonban esetünkben „csak akkor kerülhet sor, ha nincs más kielégítő megoldás, és szigorúan szabályozott feltételek mellett, szelektív alapon,

egyed madarak kisszámú, ésszerűen megindokolható hasznosítását engedélyezik” (9. cikk 1. bek.), (SZEMETHY ÉS MTSAI, 2010).

A hazai jogalkotók – élve a lehetőséggel – 2007-ben módosították a rendeletet, melynek eredményeképpen a már korábban kijelölt vadgazdálkodási körzetenként megállapították az erdei szalonka éves hasznosítható mennyiségét. A vadászatra jogosultak a vadászati hatóság határozatai alapján, meghatározott mennyiség (kvóta) erejéig hasznosíthatták az erdei szalonkát. A tett intézkedést azonban az Európai Bizottság nem találta kielégítőnek, ezért jogsértési eljárás keretében minősített indoklással ellátott véleménnyel elmarasztalta Magyarországot az irányelv vonatkozó cikkének nem megfelelő alkalmazása miatt. Az országunkra nézve hátrányos jogkövetkezmények elkerülése érdekében újabb rendeletmódosítást hajtottak végre és 2008. július 08-tól – bár az erdei szalonka továbbra is a vadászható fajok listáján maradt – törölték vadászati idényét.

A vadászatra jogosultak nyomására a hazai vadászati érdekvédelmi szervezetek és a vadászati hatóság továbbra is kereste az irányelvben foglaltaktól való eltérés lehetőségét. A derogációval akkor lehet élni, ha – a már említett feltételek mellett – az érintett állomány megbízható monitoringja alátámasztja azt, hogy az elejtett madarak száma nem haladja meg az állomány éves mortalitásának 1 %-át, és nincs negatív hatással az állomány fennmaradására (EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK TANÁCSA, 1979).

Szükségessé vált tehát egy olyan országos szalonka-monitoring hálózat kiépítése és fenntartása, amelynek segítségével megbízható adatok gyűjthetők a hazánkon átvonuló erdei szalonka állományának létszámát illetően, és meghatározható a kis létszámot érintő, ésszerű hasznosítható mennyiség. A módszert az FVM Természeti Erőforrások Főosztálya felügyelete mellett az Országos Magyar Vadászkamara és az Országos Magyar Vadászati Védegylet megbízásából a Szent István Egyetem Vadvilág Megőrzési Intézet munkatársai dolgozták ki (FARAGÓ ÉS MTSAI, 2011).

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az Országos Vadgazdálkodási Adattár által nyilvántartott, 10 évre visszanyúló erdei szalonka terítékadatok alapján az ország vadgazdálkodási egységeit (1204 db) zónákra osztották.

Az 1. zónába azok a vadgazdálkodási egységek kerültek, ahol az elmúlt 10 év 80-100 %-ában történt szalonka elejtés (rendszeres terítékű vadgazdálkodási egységek, n=444). Ebben a zónába sorolták az általam vizsgált Mártélyi Vadászok Egyesülete vadászterületét is.

A 2. zónába az ún. „ritka terítékű vadgazdálkodási egységek” tartoznak. Itt az elmúlt 10 év 10-70 %-ában ejtettek el erdei szalonkát (n=454).

A 3. zónába azokat a vadgazdálkodási egységeket sorolták, ahol nem volt erdei szalonka teríték a vizsgált időszakban (n=306).

A monitoring programban való részvétel önkéntes alapon történt. A vadászatra jogosultak előzetes szándéknyilatkozatban vállalták az együttműködést.

A megfigyelési pontokat (standokat) döntően az 1. és 2. zónákba tartozó vadászterületeken jelölték ki. Egy vadgazdálkodási egységen belül több megfigyelési pont is működtethető, de ezek egymáshoz 1500 méternél közelebb nem lehetnek.

A Mártélyi Vadászok Egyesülete vadászterületén négy megfigyelési pontot jelöltek ki (1. táblázat). A monitoring két célterületre, a látott és hallott (megfigyelt) egyedekre és a terítékre került erdei szalonkák vizsgálatára terjedt ki. A vizsgálat célterületenként időben eltért egymástól oly módon, hogy a megfigyelésre szánt napokon (szombatokként) a mintagyűjtés (elejtés) tilos volt.

1. táblázat: Megfigyelési pontok és jellemzőik (Mártélyi Vadászok Egyesülete)

Standkód	Megnevezés	Élőhely típus	Hossz/m	Szélesség/m	Belátható területnagyság/m ²
803430-01	Korhány	Erdőszél, nyiladék	80	70	5.600
803430-02	Mártélyi lapos	Erdőszél, fiatalos	80	60	4.800
803430-05	Homokbánya	Erdőszél, nyiladék	80	30	2.400
803430-06	Tölgyes erdő	Erdőszél, nyiladék	80	80	6.400

Igazodva az erdei szalonka vonulási időszakához, az adatgyűjtés a február 12 – április 10-ig terjedő időszakban, három idősávban történt. Az egyes standokhoz ill. idősávokhoz (elejthető) kvótákat és (kötelezően begyűjtendő) mintaszámot határoztak meg (2. táblázat).

2. táblázat: Az egyes megfigyelési pontokhoz és időszakokhoz tartozó kvóták és mintaszámok (Mártélyi Vadászok Egyesülete)

standkód	02.12-03.05.		03.06-03.26.		03.27-04.10.		Összesen	
	kvóta	minta	kvóta	minta	kvóta	minta	Kvóta	Minta
803430-01	0	0	6	3	1	0	7	3
803430-02	1	0	4	2	1	0	6	2
803430-05	0	0	8	4	1	0	9	4
803430-06	1	0	5	2	1	0	7	2
Mindösszesen:	2	0	23	11	4	0	29	11

Adatfelvétel a monitoring során**Megfigyelésből származó adatok**

A kötelezően rögzítendő adatok közé tartoznak azok az információk, amelyek a vonuló állomány nagyságának a becsléséhez nélkülözhetetlenek: a stand azonosítója, koordinátája, az észlelt madarak száma, a belátható terület nagysága, a megfigyelés időpontja és a megfigyelést végző adatai.

A kiegészítő adatok az időjárásra, a terület növényzetére vonatkoznak.

A teríték vizsgálatából származó adatok

Az ivar meghatározása: A terítékre került példányok ivarának meghatározása boncolással történt. Lényegesen leegyszerűsítette a munkát az, hogy a mintagyűjtés időpontja egybeesik az erdei szalonka ivarilag aktív időszakával, így a nemi szervek jól elkülöníthetőek.

Testtömeg: A madár teljes testtömegét mérjük (grammban megadva).

Testhossz: A hátára fektetett és kinyújtott madár hosszát mérjük a csőr hegyétől a leghosszabb farktoll végéig (mm-ben megadva).

Szárnyhossz: A szárnyat behajlítva a könyökízülettől a leghosszabb szárnytoll végéig mérjük (mm-ben megadva).

Farkhossz: A zsírzómirigyétől a leghosszabb farktoll hegyéig mérjük (mm-ben megadva).

Csőrhossz: A felső csőrükán a csőr hegyétől a tollak kezdetéig, tolómérővel mérjük (0,1 mm-ben megadva).

Csüd hossz: A csüd hosszát mérjük (0,1 mm-ben megadva), tolómérővel.

Kormeghatározás: A kormeghatározás során a fiatal erdei szalonkák a külső (8-10) karevezők erősebben lekoptatott hegyéről különböztethetők meg az egy évesnél idősebb egyedektől. A felnőtt madaraknak még tavasszal is feltűnően épek az előző évben átvedlett evezőik. Az átvedlett tollak színe élénk, mintázata mélyfekete, így határozottabb a kontraszt (FARAGÓ, 2002).

EREDMÉNYEK, ÉRTÉKELÉS

Megfigyelésből származó eredmények

A 2010/2011. vadászati évben a szalonka a szokásosnál mintegy két héttel később érkezett Magyarországra, melynek oka vélhetően a hosszú, havas tél volt. Ennek eredményeképpen az első megfigyelési időszakban (02.12-03.05.) nem észleltünk szalonkát egyetlen megfigyelési ponton sem (3. táblázat). Vadászterületünkön a fő vonulási időszak a középső (03.06-03.26.) megfigyelési időszakra esett, ekkor 8 szalonkát láttunk, 7 példányt pedig hangja alapján azonosítottunk (a látott ill. a hallott egyedek közt az átfedést nem lehet kizárni). A harmadik megfigyelési periódusban (03.27-04.10.) csökkent az észlelések száma, 1 látott és 2 hallott szalonkát regisztráltunk. Leggyakrabban a 02. és a 05. számú standon észleltünk szalonkát (6 látott, 2 hallott ill. 1 látott, 6 hallott), a 06. számú megfigyelési ponton egyáltalán nem történt észlelés.

3. táblázat: Észlelt (látott és hallott) szalonkák száma (Mártélyi Vadászok Egyesülete)

standkód	02.12-03.05.		03.06-03.26.		03.27-04.10.		Összesen	
	látott	hallott	látott	hallott	látott	hallott	Látott	Hallott
803430-01	0	0	2	1	0	0	2	1
803430-02	0	0	5	2	1	0	6	2
803430-05	0	0	1	4	0	2	1	6
803430-06	0	0	0	0	0	0	0	0
Mindösszesen:	-	-	8	7	1	2	9	9

Teríték értékelése

A 2. táblázat adatait 4. táblázat adataival összevetve látszik, hogy az egyes megfigyelési időszakokban szolgáltatandó mintaszámok eltérnek egymástól. Ennek oka, hogy az erdei szalonka megjelenése hazánkban a vizsgált vadászati évben mintegy két hetet késett, ezért – a munka koordinálásával megbízott OMVK Csongrád Megyei Szervezetével előzetesen egyeztetve – szükséges volt a második megfigyelési időszak kvótáját a harmadik időszakra átcsoportosítani. A 2. táblázatban foglalt mintaszámok (n=11) kötelezően begyűjtendőek voltak, a teljeskörű adatszolgáltatás érdekében azonban valamennyi terítékre hozott szalonkákon elvégeztem a méretfelvételezést, majd az így kapott paramétereket statisztikai módszerrel feldolgoztam (5. táblázat). A mérésben segítséget nyújtottak a Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Karának vadgazda mérnök és vadgazdálkodási technológus hallgatói is.

4. táblázat: A teríték (minta) alakulása az egyes megfigyelési időszakokban (Mártélyi Vadászok egyesülete)

standkód	02.12-03.05.		03.06-03.26.		03.27-04.10.		Összesen	
	kvóta	minta	kvóta	minta	kvóta	minta	Kvóta	Minta
803430-01	0	0	6	1	1	4	7	5
803430-02	1	0	4	4	1	6	6	10
803430-05	0	0	8	2	1	4	9	6
803430-06	1	0	5	4	1	3	7	7
Mindösszesen:	2	0	23	11	4	17	29	28

5. táblázat: A vizsgált paraméterek alapstatisztikája

Paraméterek	N	\bar{x}	S_x	CV%
Testtömeg (g)	28	319,75	±25,93	8,11
Testhossz (mm)	28	341,46	±11,19	3,27
Szárnyhossz (mm)	28	200,67	±10,68	5,32
Farokhossz (mm)	28	92,00	±3,59	3,90
Csőrhossz (mm ⁻¹)	28	71,77	±2,36	5,64
Csúdhossz (mm ⁻¹)	28	41,83	±2,23	5,33

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Mártélyi Vadászok Egyesülete számára biztosított kvótát (29) a vadászatra jogosult csaknem teljes egészében kimerítette, attól mindössze egy madárral maradt el. Ez azt igazolja, hogy a 2010/2011. vadászati év a szalonkahúzás szempontjából jónak mondható még akkor is, ha kissé megkésett a vonulás.

A jelenlegi rendszer szerint az egyes megfigyelési pontokhoz és időszakokhoz rögzítve elejthető kvótaszámot és elejtendő mintaszámot határoznak meg. Az idej megkésett vonulási időszakban - külön engedéllyel – áthelyeztük a begyűjtendő mintaszámot az utolsó megfigyelési időszakra. Célszerűbbnek tartom, hogy a megfigyelési időszakok helyett a teljes periódusra történjék a kvóta megállapítása, amelyet a vadászatra jogosult az egyes megfigyelési időszakokban, szükség szerint az egyes észlelési pontokra átcsoportosítva, szabadon felhasználhat. Ez a módszer egyrészt valósabb képet adna a vonulás tényleges időpontjáról, amelyhez esetleg később a vadászati idényt igazítani lehetne, másrészt megbízhatóbbá tenné a mintagyűjtést.

Az elejtett példányok 82 %-a (23 db) kakas volt, mindössze 18 % (5 db) a tojó aránya. Ez biztató adat a monitoring szempontjából, mert az Európai Unió éppen a szaporodási időszakban történő vadászatot kifogásolta.

Egy kakasnál egyoldali herét, egy tojónál inaktív petefészket találtunk és dokumentáltunk a boncolás során annak ellenére, hogy a mintavétel szaporodási időszakban történt. Az ilyen eltérések feltárására irányuló vizsgálatokat érdemes lenne országosan kiterjeszteni.

Az erdei szalonka monitoring várhatóan 2014-ig folytatódik. A Mártélyi Vadászok Egyesülete a továbbiakban is részt kíván venni a programban, így lehetőség nyílik a most még előzetesként közölt eredmények kiegészítésére.

IRODALOMJEGYZÉK

- Az Európai Közösségek Tanácsa (1979): A Tanács irányelve a vadon élő madarak védelméről (79/409/EGK) 1979.
- Faragó, S. (2002): Vadászati állattan 2002. 13-14. p.
- Faragó, S. (2002): Hogy megmaradhasson a tavaszi szalonkavarázs. Nimród 2002. 4-6.
- Faragó, S., Fluck, D., László, R., (2011.): Az erdei szalonka ivari és korviszonyainak, valamint vonulás-dinamikájának vizsgálata 2010 tavaszán Magyarországon. Vadászévkönyv 2011. 128-135. p.
- Sárkány, P., Vallus, P. (szerk. 1971): A vadászat kézikönyve 1971. 187. p.
- Szemethy, L., Schally, G., Bleier, N., Lehoczki, R., Kovács, G. (2010): Az erdei szalonka monitoring 2009. évi tavaszi időszakának értékelése. Vadászévkönyv 2010. 88-94. p.
- www.omvk-somogy.hu (2011): Erdei szalonka monitoring